

SAPPEMEER – KOEPELKERK

---

*'Besteck ende conditien waer naer de Edel mogende
Heeren Borgemesteren ende Raedt der Stadt Groeningen
dencken te laeten besteden door haer Edele gecommitteerden
Een Kercke komende in Sapmeer te staen
Ende in achtkant te perfecteren gelijck het model
daervan is aenwijsende in t diameter 60 voeten binnenwarx
uijt de zijd-muiren niet uijt de hoecken te meten'.*

Na de hervorming kwam er verandering in de religieuze beleving van mensen; men richtte zich vooral op het gesproken woord. Dat vertaalde zich in de bouw van preekkerken. De Koepelkerk was daarvan de eerste in de provincie en met bovenstaande tekst werd in 1653 het fundament gelegd. Deze kerk werd gebouwd in opdracht van de stad Groningen en in 1655 in gebruik genomen.

De stad Groningen, sinds 1613 eigenares van veengronden rondom het Sapmeer, had een grote behoefte aan brandstof. Toen de vervening en daarmee de winning van turf goed op gang kwam bleek een waterverbinding met de stad onontbeerlijk voor het transport van 'het bruine goud'. Daarom werd besloten tot het graven van het Heerendiep, het latere Winschoterdiep. Van heinde en ver kwamen mensen naar deze regio om turf te winnen of te vervoeren. Dat laatste gebeurde over water. De werkdagen waren lang en in de weinige tijd die overbleef luisterde men naar preken in schuren of in het open veld. Dat veranderde met de bouw van de Koepelkerk.

Coenraet Roelofs ontwierp in opdracht van 'De Heeren van de Raedt van Groningen' een achtkantige kerk met een met koperen platen gedekt koepeldak, naar voorbeeld van soortgelijke kerken in Willemstad (Noord-Brabant) en Leidschendam. De fraaie entree van de kerk dateert uit de bouwtijd en ook hier is de invloed van de stad Groningen zichtbaar: bovenin het gebroken fronton boven de zandstenen poort bevindt zich het wapen van de stad Groningen 'in goud en kleur'. Op het fries, onder het gebroken fronton staat het opschrift **'Aō + Senatus Populus que Groninganus i655 +'** ('raad en volk van Groningen, anno 1655').

Jaren later bleek de koepeldakconstructie niet bestand tegen de belasting van de zware klok in de lantaarn op het dak. Aan het eind van het met lindebomen omzoomde kerkpad werd een losstaande klokkentoren gebouwd waarin de 577 pond zware klok werd gehangen. En in 1791 werd het vervallen koepeldak vervangen door met pannen gedekte zadeldaken in de vorm van een Grieks kruis. Toen in 1979 ook dit dak dreigde in te storten is men op zoek gegaan naar de nodige subsidies voor een restauratie. In 1990 was het zover en liet men weer een koperen koepeldak op de kerk plaatsen. Tijdens deze restauratie moest men rekening houden met het grote orgel dat in 1875 onder het hoog opgetrokken kruisdak was geplaatst.

Binnen vinden we een eenvoudig interieur met glas-in-lood ramen onder een groen, houten koepelgewelf. Volgens een Resolutie van 17 Maart 1655 werd *'verstaan, dat in een glas alle de wapens en namen van den zittenden Raad, Syndicus, Rentmeester en beide Secretariën zullen worden gesteld, bij hun particuliere proquoto te bekostigen, en in de overige glazen alleen 't stadswapen te stellen'*.

Tussen 1940-'42 werden deze ramen door de Hervormde Gemeente vervangen door glas-in-loodramen met Bijbelse voorstellingen. De afbeeldingen zijn ontworpen door Jan Wijkmans. In de kerk zijn vier originele herenbanken. Op de kerkbank links van de preekstoel staat een vergulde afbeelding van een pelikaan met drie jongen, in de christelijke iconografie symbool voor Christus en de Eucharistie. Verder zien we een door Arent Jansen fraai gesneden kansel en een door Petrus van Oeckelen gebouwd orgel, dat in 1875 in gebruik werd genomen. Het is sinds de bouw nimmer meer gewijzigd, en verkeert nog altijd in de oorspronkelijke staat. Wel werd de orgelkas in 1910 in eiken geschilderd, maar dat is in 1990 weer hersteld met de oorspronkelijke mahoniekleur. In 2009-'10 is het orgel gerestaureerd door de firma Steendam.